

4. Стасюк, В. В. (2012). *Основні негативні емоційні стани військовослужбовця у процесі військово-професійної діяльності*. Вісник КНУ ім. Т. Шевченка. Військово-спеціальні науки. №27. С. 23 – 25. [українською мовою]

ДО ПИТАННЯ ПРО ЧИННИКИ СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОЇ АДАПТАЦІЇ ПЕРШОКЛАСНИКІВ

УДК 373.5:316.6

Трофімова Таїсія Анатоліївна,
студентка спеціальності 053 «Психологія»
КЗВО «Вінницька академія безперервної освіти»

Анотація. У статті досліджується проблема соціальної адаптації дітей шестирічного віку. Учні, батьки і вчителі зустрічаються з проблемами, пов'язаними з адаптацією дітей до нового середовища навчання в школі. Раннє виявлення і попередження дезадаптації – важлива психологічна проблема.

Ключові слова: адаптація, шкільна адаптація, дезадаптація, соціальна адаптація, шкільна дезадаптація.

Актуальність дослідження. За останні кілька років в умовах самоізоляції через COVID-19, а зараз в умовах російсько-української війни ми спостерігаємо загострення дезадаптації окремих першокласників.

На сьогодні проблема шкільної адаптації є однією з найбільш гострих та актуальних, що потребує поглибленого вивчення.

Навчання у першому класі починають переважно діти 6-річного віку, які перебувають у кризовому періоді, тому школяреві іноді буває важко адаптуватися до нових умов. Адже цей період пов'язаний зі зміною ціннісних орієнтацій дитини, зміною світогляду та стереотипних

поведінкових моделей. Необхідність раннього виявлення і попередження дезадаптації першокласників, а також недостатня теоретична опрацьованість цього аспекту проблеми, зумовила вибір теми дослідження.

Короткий аналіз досліджень і публікацій з проблемами. Успішна адаптація до шкільного життя є предметом дослідження багатьох авторів. Проблемі готовності до шкільного навчання приділяється значна увага в методологічних, теоретичних, експериментальних і прикладних дослідженнях педагогів, психологів, фізіологів: Л. І. Божович, Л. С. Виготського, Н. І. Уткіної, З. І. Калмикової, Г. Г. Кравцової, Р. В. Овчарової, Н. Г. Сагміної, Д. Б. Ельконіна та інших.

На їх думку дитина, що вступає до школи повинна бути готовою у фізіологічному і соціальному відношеннях, вона повинна досягнути певного рівня розумового і емоційно-вольового розвитку.

Т. Т. Кравцов, Є. Є. Кравцова у своїх дослідженнях розглядають систему взаємовідносин дитини з оточуючим світом і виділяють показники психологічної готовності дитини до школи, пов'язані з розвитком різних видів відносин дитини: ставлення до дорослого, ставлення до ровесника, ставлення до самого себе.

Мета наукової публікації полягає у теоретичному дослідженні соціально-психологічної адаптації першокласників.

Завдання статті:

1. Теоретично дослідити рівні адаптації.
2. Теоретично вивчити фактори та причини дезадаптації.

Методи та методики дослідження. Методи та методики дослідження: теоретико-методологічний системний аналіз, синтез, порівняння, узагальнення, систематизація матеріалу.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Адаптацією називають універсальну форму взаємодії людини з оточуючим середовищем. Це явище охоплює три рівні адаптивної поведінки людини: біологічний, психологічний і соціальний з провідною

роллю останнього. Соціально зумовлені потреби мотивують людей до адаптивної діяльності. Водночас для неї властиве і специфічно біологічне, притаманне людському організму. Все перераховане характеризує адаптацію як цілісний біопсихосоціальний процес (Березовська, Смоляк, 2014).

Дезадаптація – це формування неадекватних механізмів пристосування людини до умов навколишнього середовища, порушень у поведінці, конфліктних стосунків, психогенних захворювань і реакцій, підвищеного рівня тривожності, дисгармонійного розвитку особистості (Білоус, 2018).

Механізм соціальної адаптації молодшого школяра виступає як єдиний процес діяльності, спілкування, самосвідомості в соціальній діяльності дитини, коли відбувається перетворення його внутрішнього світу, реалізація прихованих можливостей, які допомагають повноцінно включатися у процеси соціальної адаптації як активної особистості (Драганова, 2017).

Розглядаючи різні психологічні механізми адаптації дитини, можна виділити когнітивний механізм соціальної адаптації, що включає всі психічні процеси, пов'язані з пізнанням: відчуття й емоційні стани; поведінковий, що пропонує певну спрямовану діяльність дитини в соціальній практиці. У цілому, всі соціально-психологічні та психологічні механізми адаптації особистості становлять певну єдність (Драганова, 2017).

Початковий період навчання у школі провокує перебудову всього способу життя і діяльності дитини. Адаптація школярів до навчання проходить на трьох рівнях: біологічному, психологічному та соціальному. В роботі з першокласниками виділяється соціально-педагогічна проблема, як соціальна адаптація першокласників до школи. Соціальна адаптація є завершальним етапом адаптації дитини до навчання, що забезпечує фізіологічне, психічне та соціальне благополуччя учня, як особистості.

Труднощі соціальної адаптації учнів до навчання у школі полягають у зміні режиму, високому фізичному та інтелектуальному шкільному навантаженню, необхідності будувати дружні стосунки з новим колективом та вчителями, зміною соціального статусу та взаємин у сім'ї, неприязні нової соціальної ролі та відсутністю інтересу до навчання.

Соціальна готовність дитини до школи полягає в умінні будувати стосунки як з дорослими, у цьому випадку з учителем, та з ровесниками (Білоус, 2018).

Основним завданням вчителя в роботі з першокласниками – створення оптимальних умов для розкриття та реалізації можливостей дітей, з врахуванням індивідуальності кожної дитини. Успішна соціалізація надає першокласнику можливість успішно підійти до наступної стадії розвитку. Тому рання діагностика підсистеми особистісного реагування і соціальних контактів надає можливість для пошуку причин дезадаптації дитини і своєчасної корекції дезадаптивного стану. Пошук дієвих засобів психолого-педагогічної підтримки вчителів та батьків сприятиме вирішенню проблеми шкільної дезадаптації.

Висновки.

Теоретичний аналіз засвідчив, що адаптація – це процес активного пристосування індивіда до нових умов середовища, при послідовному досягненні результатів у суспільстві, колективі, сім'ї і стосовно себе, а також адаптація – це зміна психіки дитини в умовах переходу до організованого навчання в школі. У цей період відбувається перебудова пізнавальної, мотиваційної та емоційно-вольової сфер першокласника. Виявлено, що адаптація поділяється на три рівні: біологічний, психологічний та соціальний. З'ясовано, що дезадаптація – це протилежне явище процесу адаптації, це нездатність особистості адаптуватися до мінливих умов соціального середовища. Доведено, що процес адаптації першокласників є актуальним та характеризується такими змінами: відбувається фізіологічне налаштування діяльності функціональних

систем організму дитини до нового режиму; формуються способи нової діяльності процесу навчання; емоційна сфера оцінює зміни у навколишній діяльності, як суб'єктивно комфортні і здійснює регуляцію її поведінки і діяльності.

Встановлено основні фактори та причини дезадаптації: негативний виховний вплив в сім'ї, що спричиняє недоліки підготовки до школи; особливості стосунків з однолітками; неадекватність самооцінки; мотиваційна незрілість; невірний підхід вчителя. Основними ознаками дезадаптованих дітей є: наявність відхилень від суспільних норм у поведінці; складність педагогічної корекції внаслідок закритості таких дітей до педагогічного впливу; потреба в індивідуальному підході при організації педагогічної допомоги. Дезадаптований першокласник характеризується не сформованістю особистості, інфантильністю, часто через неправильне педагогічне керівництво та відсутність уваги та підтримки з боку батьків. Але великого викривлення в особистісному розвитку у цих учнів не помічається. Їх поведінка часто реактивна, вони здатні зрозуміти свої проблеми та намагатися змінити себе.

Перспектива подальших досліджень: Перспективу подальших досліджень ми вбачаємо у експериментальному вивченні даної проблеми.

Список використаної літератури:

1.Березовська, Л. І., & Смоляк, Н. А. (2014). Психологічні особливості адаптації школярів до навчання. *Вісник Національного університету оборони України*, 4, 162-167 [українською мовою].

2.Білоус, О. (2018). *Шляхи та умови попередження шкільної дезадаптації учнів початкової школи*. Вид-во ЖДУ ім. І. Франка. Режим доступу: <http://eprints.zu.edu.ua/26627/2/3.PDF> [українською мовою].

3.Драганова, В. (2017). *Основні компоненти соціальної адаптації молодших школярів*, Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції. Ізмаїл: РВВ ІДГУ [українською мовою].